

МАТЕРІАЛИ ДО СЛОВНИКА ПРИЗВИСЬК ВОЛИНІ

У статті проаналізовано індивідуальні та сімейно-родові прізвиська мешканців сіл Кримне, Любохини, Мокре, Рудня, Смоляри Старовижівського району Волинської області, а в додатках подано антропонімний фактаж – цінний і надійний матеріал для Словника прізвиськ Волині. Лексична база прізвиськ представлена відапелятивними та відонімними назвами, серед яких переважають відантропонімні утворення.

Ключові слова: неофіційний антропонім, прізвисько, мотивація, апелятив, родове прізвисько.

Постановка наукової проблеми та її значення. Прізвиська – це найчисельніший, найрізноманітніший і наймінливіший клас антропонімів [10, с. 532]. Вони існували ще задовго до появи прізвищ, широко функціонують і в наші дні, посідаючи чільне місце в лексичному складі сучасної української мови. Цінність іменувань полягає в тому, що вони й до сьогодні не втратили свого призначення ідентифікувати і диференціювати кожного денотата завдяки своїй унікальності і неповторності.

Вивчення прізвиськ окремих населених пунктів становить одну з найважливіших проблем сучасної української антропоніміки, адже прізвиська – це надійний ключ до розуміння природи і походження прізвищ і на них «можна простежити майже всі процеси, які пережили наші прізвища» (див. 12, с. 169–172).

Кожне, навіть найдавніше прізвисько, коли його давали, щось означало: спочатку це було друге ім'я постійного вжитку, пізніше – яскрава риса характеру чи зовнішності або якась незабутня подія в житті людини. Влучна назва, дана одній людині, могла повторитись у тотожній ситуації (*Приймак, Лисий, Біловус*), а пізніше стати прізвисьцем (незалежно від наявності ознаки 'бути в приймах', 'мати лисину', 'мати білі вуса').

Для мовознавців значний інтерес становлять і давні, і сучасні прізвиська, оскільки вони репрезентують застарілі слова, відтворюють фантазію авторів, їхню спостережливість і вміння виділити в людині такі риси, які одразу ж характеризують і того, кому дали прізвисько, і тих, хто його давав (*Барило, Понурко, Бурчило, Худо-*

теплий). Водночас прізвиська віддзеркалюють загальний світогляд, духовну культуру авторів, їхній стиль мислення, який виявляється у майстерності давати один одному різноманітні характеристики й утворювати цікаві найменування.

Мета дослідження – вивчення мотиваційної природи неофіційних іменувань сіл Кримне, Любохини, Мокре, Рудня, Смоляри Старовижівського району Волинської області. Антропонімний фактаж (452 найменування) – цінний і надійний матеріал для Словника прізвиськ Волині.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Неофіційні засоби та способи ідентифікації людей досліджено ще не достатньо як в теоретичному, так і в практичному аспектах. Вони здавна привертають увагу дослідників-ономастів українського та зарубіжного мовознавства: М. П. Лесюка, Р. І. Осташа, Л. М. Худаша, П. П. Чучки, З. П. Нікуліної, О. В. Суперанської та ін. Вчені звертають увагу на мотивацію прізвиськ, особливості їхнього становлення та функціонування. Вивчення українських прізвиськ розпочали М. Ф. Сумцов, В. Ю. Охримович, І. Я. Франко, В. М. Ястребов. Із 70-х років XIX ст. і до сьогодні досліджено неофіційні антропоніми у різних регіонах, зокрема у Степовій Україні: Донеччина (О. В. Антонюк), Луганщина (Н. М. Федотова), Нижня Наддніпрянщина (В. А. Чабаненко); у Західній Україні: Наддністрянщина (М. Я. Наливайко, Г. В. Сенік), Галичина (Р. І. Осташ, О. С. Вербовецька), Бойківщина (Д. Г. Бучко, Г. Є. Бучко), Покуття (Г. Д. Ліщинська), Гуцульщина (М. П. Лесюк), Закарпаття (П. П. Чучка); Західне Полісся (Н. М. Шульська); поза межами України: Холмщина (Н. Л. Осташ), Підляшся (Г. Л. Аркушин) [див. 14, с. 1]. Сучасні прізвиська Полтавщини досліджує Л. О. Кравченко [8].

Вагомий внесок в українську антропоніміку зробили такі праці: «Словник прізвиськ північно-західної України» у трьох томах, укладений Г. Л. Аркушиним (Луцьк, 2009); словник «Прізвиська Нижньої Наддніпрянщини» у двох книгах В. А. Чабаненка (Запоріжжя, 2005); «Словник прізвиськ жителів межиріччя Стиру та Горині» Н. М. Шульської (Луцьк, 2008).

Прізвиська мешканців Волинської області знайшли відображення в наукових студіях Г. Л. Аркушина [2; 3; 4], С. К. Богдан [5; 6], Н. М. Шульської [13; 14], Л. М. Чирук [11].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Лексична база індивідуальних і сімейно-

родових прізвиськ представлена відапелятивними та відонімними назвами, серед яких переважають відантропонімні утворення – від прізвищ (69) та імен (123) носіїв чи їхніх родичів, а також відомих людей (10).

Серед відпрізвищевих іменувань виокремлено:

– чоловічі та жіночі прізвиська, утворені шляхом усічення чи іншої модифікації офіційного прізвища носія: *Гусь* (Гурський), *Зайчик* (Заєць), *Зіня* (Зінюк), *Кирпіч* (Карпіч), *Крит* (Крикота), *Минь* (Косминя), *Світоч* (Світач);

– прізвиська заміжніх жінок, утворені від офіційного прізвища чоловіка: *Білітючка* (Білітюк), *Ворожчиха* (Ворожко), *Гінькова* (Гінько), *Дунчиха* (Дунець), *Качка* – за прізвищем чоловіка – *Сєлих* (сєлих ‘качур’), *Киця* (Киць);

– прізвиська заміжніх жінок, утворені від офіційного дівочого прізвища: *Костючикова* (Костючик), *Осійчучка* (Осійчук), *Чикуніха* (Чикун).

До цієї групи належать прізвиська-аббревіації: *ЗАМ* (Зінюк Андрій Миколайович); *ЮС* (Юхимук Сергій).

Відіменні прізвиська близькі до побутових варіантів особових імен, але за функціями вони прізвиська, адже серед багатьох людей з однаковими іменами виокремлюють лише одну особу. Досліджуючи прибузькі говірки, С. К. Богдан зазначає: «Частина варіантів імен, утративши внутрішню форму, викликала тенденцію до переосмислення: ім'я набуло конотації і виконує роль прізвиська (наприклад, *В'їцик*, *Катирін'є*, *Мощко*)» [5, с. 9–10].

1. Оригінальні варіанти офіційного імені носія: *Валєнстик* (Валерій), *Вальоца* (Валентина), *Ванча* (Іван), *Сьозік* (Сергій), *Толяйцьо* (Анатолій). У цій групі два прізвиська виникли шляхом складання двох імен: *Саша-Діма* (офіційне ім'я Олександр, хресне – Дмитро; *Саша-Льоня* – (офіційне ім'я Олександр, друге ім'я – Льоня – йому дали друзі).

2. Жіночі прізвиська, похідні від імені предка (*Льоняїха* – Леонід; *Ляшїха* – Ілля (тобто Ілля > Лях + *-их-а*); *Мінчикова* – Мина; *Ониськівська* – Онисько).

3. Чоловічі прізвиська, мотивовані іменами предків, переважно утворені морфологічним способом за допомогою суфіксів *-ин* (*-ін*), *-ович*, *-ик*, *-ець* (наприклад, *Василінин*, *Євчин*, *Гашович* < Гаша < Агафія; *Клімиць*, *Миросик*) або постали на основі розмовних ва-

ріантів імен, у структурі яких наявні форманти *-ось*, *-ушк-*, *-юсь* тощо (*Мака́рушка*, *Миро́сь*, *Павлю́сь* – лексико-семантичний спосіб творення). Окремі прізвиська мотивовані чоловічими іменами у їх повній формі (*Кири́к*). Існує думка, що деривація спадкових неофіційних іменувань порівняно проста і досить одноманітна. Переважно це посесивні утворення на *-ові* (*-ів*, *-ова*), *-ині* (*-ин*, *-ина*) від імен, прізвиськ та апелятивних означень особи [7, с. 11].

4. Прізвиська, що відбивають дитячу вимову слів (*Воро́дя*, *Піро́рама*).

5. Прізвиська, похідні від імен або прізвищ відомих людей. Мотивацією для їх творення стає подібність носія за зовнішніми ознаками, характером або видом діяльності з відомими особами (історичні, політичні та культурні діячі, артисти, спортсмени, літературні та казкові персонажі). Так звані «телевізійні» прізвиська функціонують у кожному селі, наприклад: *Бен Ла́ден* (хлопець лідирує і в класі, і в компанії); *Мендєлеєв* (чоловік захоплювався хімією); *Шара́нов* (чоловік і характером, і зовнішністю подібний на героя з кінофільму «Місце зустрічі змінити не можна»).

Досить часто імена, частотність вживання яких невисока, стають вуличними прізвиськами, які пізніше переходять у спадок і стають родовими назвами (виконують таку ж саму функцію, як і прізвища). Сімейно-родові назви, як і будь-які індивідуальні, походять від антропонімів (власноіменні утворення) або апелятивів (відапелятивні утворення) [9, с. 39–40]. У наших матеріалах переважають прізвиська антропонімного походження: *Катирі́щики* (від імені баби – Катерися < Катерина); *Кирикí* (від імені діда – Кирик); *Костикí* (мотивоване іменем діда – Костик < Костянтин); *Кузьмичí* (від імені діда – Кузьма); *Сиклі́ті* (мотивоване іменем баби – Секлета).

Відтопонімна підгрупа прізвиськ репрезентує назви міст, сіл, регіонів, країн, урочищ, хуторів, частин села і под., де проживає або якийсь час проживав носій чи його предок: *Марика́ниця*, *Бу́циниця*, *Ві́жувка*, *Галю́чка* (с. Галина Воля), *Гуте́ня*, *Гуте́ниха* (прізвиська жінок, які до заміжжя проживали в с. Гута), *Зачерно́чка* (с. Зачернечя), *Здомишлю́к* (с. Здомишль), *Криме́нчиха* (с. Кримне), *Кукурі́чка* (с. Кукуріки), *Ричи́ця* (с. Ричиця), *Рафальський* (родом із Рафалівки), *Русла́нчик* *Ковельський*, *Чивлю́ха* (с. Чевель), *Багно́вій* (живе на хуторі Багно), *Га́нна Городи́ська* (за назвою урочища Городище).

Відапелятивна група неофіційних антропонімів – це переважно прізвиська-характеристики за зовнішніми і внутрішніми ознаками

іменованого та ті, що вказують на професію, національну належність, звички, особливість мовлення тощо:

– прізвиська, що вказують на статуру носія: *Баріло*, *Батон*, *Бик*, *Довгий*, *Кабан*, *Лось*, *Суха*, *Труба*, *Тюлька*;

– прізвиська, що вказують зачіску, колір волосся (*Білий*, *Ріжкий*, *Чорний*, *Ворона*, *Нержавійка*, *Лісий*, *Кучиравий*);

– прізвиська, що вказують на рису обличчя чи іншої частини тіла (*Вухай*, *Лопух* – чоловіки з довгими вухами; *Гузик* – дівчина має великі круглі очі (ніби гудзики); *Гусь* – жінка має довгу шию, *Макотрій* – чоловік з великою головою, яку називають *макітрою*); *Рабá*, *Рабéйчиха*;

– прізвиська, що вказують на ходьбу носія: *Дробінка* (жінка, йдучи, дріботить), *Качка* (чоловік ходить, ніби качка – перекидається з ноги на ногу), *Кривець* і *Шкут* (неофіційні іменування чоловіків, які шкутильгають);

– прізвиська, що відбивають внутрішні особливості іменованого: 1) рису характеру, вдачі або особливість поведінки (брехливість, задерикуватість, скупість, надокучливість, лінивість і под.); 2) інтелектуальні властивості (розум, дурість, тупість тощо). Наприклад: *Відра* (моторна і хитра дівчина); *Вовк* (відлюдкуватий чоловік, сердитий і непривабливий зовні); *Вурчик* (чоловік часто висловлює своє невдоволення, тобто вурчить); *Гістапо* (сварлива, криклива жінка, яка часто пригрожує чоловікові); *Забіяка* (задерикувий чоловік); *Шнурик* (хлопець ходив слідом за старшими братами);

– прізвиська, що вказують на національну належність носія: *Білорус*, *Білоруска*, *Жидівка*, *Люба Руска*, *Надя Руска*;

– прізвиська, пов'язані з професією чи видом занять: *Агронómчик*, *Аптєқарша*, *Бармэн*, *Дячіха* (керує церковним хором), *Завклубша*, *Зубнік* (стоматолог), *Лєснік*, *Ліснічий*, *Мєдичка*, *Паштальйонка*, *Рингєновцик*;

– прізвиська, що вказують на звички, уподобання людини: *Порайушка* (у хаті і на подвір'ї завжди чисто і прибрано), *Пінда* (чоловік носить короткі сорочки). Серед них виокремлено й ті, що вказують на пристрасть денотата до рибальства [1, с. 29]: *Рибак*, *Ріб'я смерть*.

– прізвиська, що характеризують носія за особливостями мовлення: 1) в основу покладено слово чи словосполучення, яке часто повторює носій: *Бакс*; *Добрий день, лікарю!*; *Сокóлойка* (жінка зверталася

до хлоців «Ой ти, мій соколику!», *Фукс* (чоловік, розмовляючи, часто повторював слово «Фу»).

– прізвиська осіб, які неправильно вимовляють загальноживане слово: *Бальон*, *Бидрулька* (жінка комахку *сонечко* називала *бедриком*);

– найменування, що відбивають вади мовлення особи та його манеру говоріння: *Балаболка*, *Баландік* (чоловік швидко говорить), *Сіка* (погано вимовляє [с], ніби сичить), *Судар* (чоловік *государство* називав *сударством*).

Опитування респондентів свідчить, що мотиви виникнення прізвиськ часто невідомі інформаторам. Можливо, причиною їх появи був якийсь випадок з минулого, який уже втратив свою актуальність. Зафіксовано 45 прізвиськ із втраченою мотивацією: наприклад, *Соб* (прізвисько хлопця), *Тундра* (прізвисько хлопця), *Хваріна* (прізвисько жінки), *Чалдон* (прізвисько хлопця), *Шкробій* (прізвисько чоловіка), *Шніциль* (прізвисько чоловіка), *Сурдики*, *Чирняки* (сімейно-родові прізвиська). Деякі з них мотивовані зрозумілими словами, але як саме вони пов'язані з носіями, мешканці сіл не могли пояснити. Вважаємо, якщо прізвисько збережене, то, ймовірно, збережена і тенденція до його семантичного наповнення, бодай приблизного чи загального характеру. Можливо, прізвисько чоловіка *Шніциль* вказує на вподобання до їжі, а *Кнішар* – на рід заняття (той, хто випікав *книші*); пор. укр. *книш* 'обрядовий білий хліб продовгуватої форми'.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, наше дослідження підтверджує, що звичай присвоювати прізвиська дуже давній, і тільки слова, що стають прізвиськами, нові й характерні для кожної епохи. Це забезпечує постійне оновлення прізвиськ, які за своєю суспільною цінністю важливіші в сільській громаді, ніж прізвища чи особові імена.

Антропонімний фактичний матеріал, оформлений у додатках, підтверджує наукову обґрунтованість і доцільність класифікації прізвиськ за лексичною базою та мотивами їхньої номінації, а також уможливорює подальше вивчення проблем прізвиськової специфіки, зокрема її семантичних та словотвірних регіональних особливостей. Цей фактаж можна використати не тільки для укладання Словника прізвиськ Волині, а й загалом України. Результати дослідження можуть стати складниками спецкурсів та спецсеминарів з ономастики, діалектології, словотвору в загальноосвітній школі та вищому навчальному закладі. Їх можуть використати представники суміжних

дисциплін (наприклад, етнографії, народознавства) як ілюстрацію взаємозв'язку мови й соціального розвитку суспільства.

Джерела та література

1. Антонюк О. В. Лексико-семантична група прізвиськ, що вказують на звички, уподобання, вчинки людини (на матеріалі антропонімії Донеччини) / О. В. Антонюк // Актуальні питання антропоніміки : зб. наук. Читань пам'яті Юліана Костянтиновича Редька. – К., 2005 – С. 25–30.
2. Аркушин Г. Л. Прізвиська вчителів: мотивація, словотвір, виховний аспект / Г. Л. Аркушин // Урок української. – 1999. – № 2–3. – С. 28–33.
3. Аркушин Г. Л. Прізвиська-композиції в говірках Західного Полісся / Г. Л. Аркушин // *Słowiańskie composita antroponiczne. – Rozprawy Slawistyczne*. 16. – Lublin, 2000. – S. 39–44.
4. Аркушин Г. Л. Силенська гуторка / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : Вежа, 1996. – 167 с.
5. Богдан С. К. Варіанти власних імен у прибузьких говірках / С. К. Богдан // Проблеми регіональної ономастики : тези доп. і повід. наук. семінару. – К., 1994. – С. 9–10.
6. Богдан С. К. «Скажи мені своє прізвисько» / С. К. Богдан // Культура слова. – Вип. 18–19. – К. : Наук. думка, 1996. – С. 126–129.
7. Бучко Г. Є. Народно-побутова антропонімія Бойківщини / Г. Є. Бучко, Д. Г. Бучко // *Linguistica slavica* : ювіл. зб. на пошану Ірини Михайлівни Железняк. – К. : Кий, 2002. – С. 3–11.
8. Кравченко Л. О. Сучасні прізвиська Полтавщини / Л. О. Кравченко // *Studia Slovakistica*. Випуск 9 : Ономастика. Антропоніміка : зб. наук. ст. – Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2009. – С. 150–158.
9. Сухомлин І. Д. Українські прізвиська людей як власні родові назви / І. Д. Сухомлин // *Говори і ономастика Наддніпрянщини* : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ, 1970. – С. 30–58.
10. Українська мова : енциклопедія / [редкол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін]. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
11. Чирук Л. М. Назви комах як твірні основи західнополіських прізвиськ / Л. М. Чирук // *Studia slovakistica*. Випуск 9 : Ономастика. Антропоніміка : зб. наук. статей; [упоряд. і відп. ред. : С. Пахомова, Я. Джоганик]. – Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2009. – С. 216–222.
12. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття : монографія / П. П. Чучка. – Ужгород, 2008. – 672 с.
13. Шульська Н. М. Функціонування прізвиськ у західнополіських говірках / Н. М. Шульська // *Волинь філологічна : текст і контекст. Західнополіські говірки в просторі та часі* : зб. наук. пр. / упорядкування Г. Л. Аркушина. – Луцьк : Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2010. – Вип. 9. – С. 319–326.

14. Шульська Н. М. Неофіційна антропонімія Західного Полісся : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. М. Шульська. – Луцьк, 2011. – 20 с.

Скорук Ирина, Яцук Руслана. Материалы к Словарю прозвищ Волини. В статье проанализированы прозвища жителей населенных пунктов Крымно, Любохины, Мокрое, Рудня, Смоляры Старовыжевского района Волинской области, а в приложении представлен антропонимный фактаж – ценный и надежный материал для Словаря прозвищ Волини.

Среди индивидуальных и семейно-родовых прозвищ выделены отаппелятивные и отонимные образования. Отаппелятивная группа наименований – это преимущественно прозвища-характеристики, которые указывают на внешние и внутренние признаки лиц, привычки, профессию или род занятия, этническую принадлежность, особенности речи.

Отонимная группа прозвищ представляет отантропонимные названия (производные от личных имен, фамилий носителей и их родственников, наименований исторических, политических деятелей, артистов, спортсменов, литературных и сказочных персонажей, героев кинофильмов) и оттопонимные образования (от названий местности, города, села, хутора, страны).

Ключевые слова: неофициальный антропоним, прозвище, мотивация, аппелятив, родовое прозвище.

Skoruk Iryna, Yatsuk Ruslana. Materials for the Dictionary of Volyn nicknames. The article analyzes the villages nicknames Krymno, Lyubohiny, Mokroje, Rudnia, Smolary in Starovyzhivskiy district of Volyn region and in the application submitted antroponimny material for the Dictionary of Volyn nicknames. Among the individual and family-generic nicknames marked otappelyativnye and otonimnye derivatives. Otappelyativnaya group names – is mostly nicknames-characteristics that point to external and internal features of those, habits, profession or occupation, ethnicity, speech features. Otonimnaya group represented by nicknames otantropoimnye names (derived from personal names, names of carriers and their relatives, the names of the historical, political figures, artists, sportsmens, literature characters, heroes, movies) and ottopoimnye formations (from the names of the countryside, towns, villages, hamlets, and country).

Key words: informal anthroponym, nickname, motivatin, apprelative, generic nickname .

Прізвиська мешканців с. Кримне

Авгáниць служив у Авганістані
Антóшка за власним іменем Антоніна
Агроно́мчик працював агрономом
Аптéкарша працює в аптеці
Аривані́чка за прізвиськом чоловіка Ариванюк
Балава́нчики невмотивоване, родове
Барі́ло високий і повний чоловік
Барме́н назва за професією

Бен Ла́ден лідер серед хлопців
Бе́лий за кольором волосся
Бирило́чка за прізвиськом чоловіка Бирилюк
Бібліоте́карша працює в бібліотеці
Біло́рус родом із Білорусі
Бо́дік за власним іменем Богдан
Бре́жнев брови, як у Брежнева
Бу́тьол невмотивоване, чоловіче

Буциниць родом із села Буцин
Валєнстик за власним іменем Валерій
Вальоца за іменем Валентина
Ванча за власним іменем Іван
Ваньок за власним іменем Іван
Васюн за власним іменем Василь
Віжувка родом із Старої Вижви
Віруня за власним іменем Віра
Віталіон за власним іменем Віталій
Воробель лінивий, як горобець
Ворона жінка має чорне волосся
Вошка низький чоловік
Гаврілова за іменем діда Гаврило
Галя Градовіцька з вулиці Градовиця
Галя з-пуд болота мешкає біля болота
Гамулка нерозумний чоловік
Гандзя за власним іменем Ганна
Ганна Городиська біля урочища Городище
Гістапо сварлива, криклива жінка
Глюк чоловік пив горілку з димедролом
Годованка виховувала (годувала) тітка
Голова голова сільської ради
Головіха була головою колгоспу
Горщик за прізвищем Горщарук
Гульова за прізвищем чоловіка Гуль
Гусопаска низька жінка
Гуцул родом із Львівщини
Дедушка сам себе так називав
Джамбул невмотивоване, чоловіче
Дзьобиха ніс, як дзьоб у птаха
Дзябки за висловом «*Ідіть дзябки істи!*» (дзябки 'холодець')
Димінтійова за іменем батька Дементій
Добрий день лікарю вітається з лікарем
Дробінка робить малі кроки (дрібнить)
Дячіха керує церковним хором
Євчин за іменем матері Єва
Ємея за власним іменем Омелян
Жилізака високий і кремезний чоловік
Жушка невмотивоване, жіноче
Здомишлюк родом із села Здомишль
Землір назва за професією
Зубнік стоматолог
Ігорцьо за власним іменем Ігор
Інформатичка назва за професією
Йовиць за власним іменем Іов
Кавун товстий чоловік
Казбек має вузькі очі і темну шкіру
Каміз висока і кремезна дівчина
Кармеліта поводить, як циганка
Катіроша за іменем Катерина
Катрамій невмотивоване, чоловіче
Качка чоловік ходить, як качка
Китайць хлопець має вузькі очі
Кіциха за прізвищем чоловіка Киць

Кіця за прізвищем чоловіка Киць
Клибанці біля урочища Клибанщина
Ключик за прізвищем Ключинський
Кнішар невмотивоване, чоловіче
Колєнда за власним іменем Микола
Коліоня за власним іменем Микола
Колядіха за дівочим прізвищем Коляда
Королєва за прізвищем чоловіка Король
Короціха за прізвищем чоловіка Короц
Короцова за прізвищем чоловіка Короц
Косіянчик за іменем діда Косіян
Костік за власним прізвищем Костючик
Котіха невмотивоване, жіноче
Кощка лінивий чоловік
Кубіниць невмотивоване, чоловіче
Кукурічка родом із села Кукуріки
Куріпка невмотивоване, чоловіче
Лампась кремезний чоловік
Лєсик за іменем Олексій
Лєнін чоловік на ім'я Володимир
Ліда Дитяча «дитяча» медсестра
Лізаріха за іменем батька Лазар
Ліпитуха швидко говорить (лепече)
Ліснічий назва за професією
Люба Руска родом із Росії
Любаша за іменем Любов
Любохінка родом із с. Любохини
Ляшіха за іменем чоловіка Ілля
Ляшкó за іменем батька Ілля
Маджорі невмотивоване, родове
Макарушка за іменем діда Макар
Маковєї невмотивоване, родове
Мельник назва за професією
Менделєєв розумний чоловік
Мілашичка за її іменем Меланія
Миросик за іменем діда Мирон
Мирось за іменем батька Мирон
Місник невмотивоване, чоловіче
Міток невмотивоване, чоловіче
Міндериха за прізвищем Міндер
Мінчикова за іменем діда Мина
Мішун за власним іменем Михайло
Музикант назва за професією
Надя Руска родом із Росії
Назарі за іменем батька Назарій
Нержавїйка назва рудого чоловіка
Новоспечена невістка сказала про себе
Нудижка родом із села Нудиче
Оксєнка за власним іменем Оксана
Оксєнка з Ковбані за назвою кутка села
Оксєночка за власним іменем Оксана
Олєжко за власним іменем Олег
Ониськівська за іменем прадіда Онисько
Онїфатова за іменем батька Онїфатій
Ориндатор назва за професією

Орьол невмотивоване, чоловіче
Осійчучка за її прізвищем Осійчук
Очкарик чоловік носить окуляри
Пєриць невмотивоване, чоловіче
Петька Додупи «Мені все до дупи»
Пінда чоловік носив короткі сорочки
Пиртáчиха за прізвищем чоловіка Пертак
Піскавка жінка має тонкий голос
Поваріха назва за професією
Повшіха за прізвищем чоловіка Повх
Поліщучка за прізвищем чоловіка Поліщук
Польський гарно танцював польський танець
Потáпиць за іменем діда Потап
Пушкарьова дівчина носить окуляри
Ращиха за прізвищем чоловіка Ращик
Резик за власним прізвищем Резь
Ріб'я смерть любить ловити рибу
Ріжгий назва за кольором волосся
Рингєновицк робить флюорографію
Рипінька за іменем баби Агрипина
Ричіця родом із села Ричиця
Розум розумово відсталий чоловік
Ромік за власним іменем Роман
Рудєнка родом із села Рудня
Рудь чоловік має руде волосся
Русланчик Ковельський родом із Ковеля
Руся за власним іменем Руслана
Салімóночка за іменем батька Саливон
Сахалінци їздять на заробітки на Сахалін
Сахарчик за іменем діда Захарій
Сашня за іменем Олександр
Сашун за іменем Олександр

Святій чоловік ходить до церкви
Сєнькóвич за іменем батька Семен
Сіка чоловік погано вимовляє [с]
Сикритáрка назва за професією
Силчїха за іменем батька Силка
Сірójжик за власним іменем Сергій
Скобелкі невмотивоване, родове
Скубі скупі всі члени родини
Сруль невмотивоване, чоловіче
Стáлін подібний до Сталіна
Титя́нчик за іменем матері (чоловіче)
Ткачучка за прізвищем чоловіка Ткачук
Толяйцьо за іменем Анатолій
Трубá високий і худий чоловік
Тундра невмотивоване, чоловіче
Тюлька худа жінка
Фидосьчин за іменем матері Феодосія
Хартїнина за іменем матері Харитина
Хварїна невмотивоване, жіноче
Хóмина за іменем батька Хома
Хуторєнська Гáля за місцем проживання
Цукєрок хлопець любить солодощі
Чалдóн невмотивоване, чоловіче
Чивльóха родом із села Чевель
Чикунїха з Ращиків за прізвищем чоловіка Чикун і назвою вулиці Ращики
Шарáпов подібний до героя фільму
Шкробїй невмотивоване, чоловіче
Шніциль невмотивоване, чоловіче
Шпикулянт продавав куплене значно дорожче
Штірліц подібний до героя фільму
Ярєвисиць родом із села Яревищ

Прізвиська мешканців с. Любохини

Андрейко за власним іменем Андрій
Баландік чоловік швидко говорить
Батон худий чоловік
Бáтюшка вчився в духовній семінарії
Бєлка чоловік має руде волосся
Бидрулька називає *сонечко бедриком*
Бик високий і кремезний чоловік
Бомчик повний чоловік
Бородбї колись носив бороду
Бўслики невмотивоване, родове
Васік за власним іменем Василь
Вєнтіль за власним іменем Віталій
Вовк відлюдькуватий чоловік
Вóвочка за його іменем Володимир
Волга за власним іменем Ольга
Вурчик чоловікові все не так (вурчить)
Вусатий чоловік має пишні вуса
Гаманї невмотивоване, родове
Гузїк у чоловіка великі круглі очі
Гутєниха родом із села Стара Гута

Гутєня родом із села Стара Гута
Дóвгий високий чоловік
Дубрówський живе біля діброви
Забїяка задерикуватий чоловік
ЗАМ – Зінюк Андрій Миколайович
Зїнин за іменем матері Зінаїда
Калєнтїй невмотивоване, чоловіче
Ковáль назва за професією
Колька за власним іменем Микола
Кордиль невмотивоване, чоловіче
Костики за іменем діда Костянтин
Красáвчик вродливий хлопець
Кривєць чоловік шкутильгає
Кримєнчиха родом із села Кримне
Кручóк чоловік колись забивав крючки в балки, на які вішали колиски
Кузьмичї за іменем діда Кузьма
Куприяниха за іменем чоловіка Купріян
Кучї невмотивоване, родове
Лахмітник приймав старі речі

Леснік назва за професією
Лопух чоловік має великі вуха
Льоняїха за іменем чоловіка Леонід
Мазутка неохайна жінка
Макотрій голова велика, як макітра
Манашиха невмотивоване, жіноче
Маніка чоловік обманював людей
Марика́ниця чоловік, дід якого приїхав з Америки
Махорка невмотивоване, чоловіче
Нік за власним іменем Микола
Ольчин за іменем матері Ольга
Павлінин за іменем матері Павлина
Павліось за іменем батька Павло
Пораїшка дуже гарна господиня
Рабейчиха колись перехворіла віспою
Редьчиха невмотивоване, жіноче
Саваріниха за прізвищем чоловіка Саварин
Сикліті за іменем баби Секлета
Силюкі невмотивоване, родове
Синок низький чоловік

Соко́лойка за висловом «Ой ти, мій соколику!»
Судар замість «государство» казав «сударство»
Сурди́кі невмотивоване, родове
То́кар назва за професією
Ту́рка жінка родом із села Тур
Фидько за власним іменем Федір
Хазя́йн будь-яку роботу виконує погано
Цибу́льчик їсть багато цибулі
Цукéрок дуже любить цукерки
Чику́шка чоловік за роботу просив «чикушку горілки»
Чирняки невмотивоване, родове
Чорний за кольором волосся
Шку́т чоловік шкутильгає
Шмі́ткий швидко ходить
Шпачо́к невмотивоване, чоловіче
Шрам багато шрамів на лиці
Шура за його іменем Олександр
Япо́нка за подібністю до японців

Прізвиська мешканців с. Мокре

Андрі́йко за власним іменем Андрій
Бабію́чка за прізвищем чоловіка Бабюк
Базю́чка за прізвищем чоловіка Базюк
Бакс гроші називав баксами
Балабо́лка чоловік багато говорить
Ба́рбара за подібністю до героїні серіалу «Санта Барбара»
Білітю́чка за прізвищем чоловіка Білітюк
Біло́ру́ска родом із Білорусі
Богда́нчик за власним іменем Богдан
Бур невмотивоване, чоловіче
Васи́лінка за власним іменем Василина
Васю́ля за власним іменем Василь
Ве́ра Крива́ жінка має фізичну ваду
Ви́дра хитра дівчина
Во́вік за власним іменем Володимир
Воро́дя у дитинстві себе називав
Воро́жчиха за прізвищем чоловіка Ворожко
Га́ньчина за іменем матері Ганна
Гаши́ович за іменем матері Агафія
Гінько́ва за прізвищем чоловіка Гінько
Голубчи́ха за прізвищем чоловіка Голубко
Горба́та жінка має фізичну ваду
Гору́ніха за прізвищем чоловіка Горун
Грищу́чка за прізвищем чоловіка Грищук
Гусь за його прізвищем Гурський
Дани́лув за іменем батька Данило
Джо́нік низький хлопець
Діре́ктор назва чоловіка за посадою
Дмі́трик за власним іменем Дмитро

Ду́ніна за іменем свекрухи Євдокія
Дунчи́ха за прізвищем чоловіка Дунець
Жа́ба на випускному була в зеленій сукні («Жаба серед білих лілій»)
Жора невмотивоване, чоловіче
Забі́лиця за назвою озера Біле
Завсѐдуюча назва жінки за посадою
Завклуби́ша назва за професією
Зві́зда за власним іменем Зоряна
Зі́ня назва хлопця за прізвищем Зінюк
Зубчи́ха за прізвищем чоловіка Зубчик
Інжи́не́р назва чоловіка за професією
Інжи́не́рова дружина інженера
Кабáн низький і повний хлопець
Катру́ся за власним іменем Катерина
Кири́к за іменем діда Кирило
Кири́кі за іменем діда Кирило
Кіномиха́нік назва за професією
Кова́лик за його прізвищем Ковальчук
Коржа́ніха за прізвищем чоловіка Коржан
Костю́чкова за дівочим прізвищем Костючик
Красі́ва вродлива дівчина
Красу́ня вродлива дівчина
Крикоти́ха за прізвищем чоловіка Крикота
Крит за власним прізвищем Крикота
Кропи́вни́чиха за прізвищем чоловіка Кропивник
Ку́щиха невисока жінка
Ле́нін хлопець на ім'я Володимир
Лось високий і кремезний чоловік
Любохи́ниці родом із села Любохини

Любця за власним іменем Любов
Мазуркова за прізвищем чоловіка Мазурок
Мартін за власним прізвищем Мартинюк
Марушка за власним іменем Марія
Масажістка назва хлопця за поведінкою (зачіпав дівчат)
Медичка назва жінки за професією
Минь за власним прізвищем Косминя
Міма за власним іменем Марія
Мірка за власним іменем Мирослава
Мітько за власним іменем Дмитро
Мовиучка за прізвищем чоловіка Мовшук
Мойша за власним прізвищем Мовшук
Надюля за власним іменем Надія
Назарчик за іменем батька Назар
Наталка за власним іменем Наталія
Нимій мовчазний хлопець
Нірвана веселий хлопець; за висловом «Я в нірвані»
Обласний чоловік часто їздив до обласному центру
Оліхновича за прізвищем чоловіка Оліхнович
Омилянчик за прізвищем чоловіка Омелянюк
Пампуха повна жінка

Патрон невмотивоване, чоловіче
Пошталійонка назва за професією
Печа за власним іменем Петро
Печик за власним іменем Петро
Пирогова за прізвищем чоловіка Періг
Приймак чоловік живе у приймах
Раба у дівчини все тіло в плямах
Свинобой жінка ледве не забила поросля
Сименув за іменем батька Семен
Сименчик за іменем діда Семен
Сідельнікова за прізвищем чоловіка Сідельник
Соб невмотивоване, чоловіче
Сосна за прізвищем Сосновська
Софа за власним іменем Софія
Таракан за прізвищем Тороканець
Тараканчика за прізвищем чоловіка Тороканець
Тимофійова за іменем чоловіка Тимофій
Титянка низька жінка на ім'я Тетяна
Ткачєнчика за прізвищем чоловіка Ткаченко
Художник назва за професією
Цьосіха за прізвищем чоловіка Цьось
Шавочка за дівочим прізвищем Шава
Шавушка за прізвищем чоловіка Шавук
Юрась за власним іменем Юрій

Прізвиська мешканців с. Рудня

Білий за кольором волосся
Вухай чоловік має великі вуха
Гриць за його прізвищем Грицюк
Дзьобік хлопець має горбатий ніс
Заїка чоловік має мовленнєву ваду
Зачерночка родом із Зачернеччя
Калєнтій невмотивоване, чоловіче
Кирпич за його прізвищем Карпіч
Кліщ липнув до дівчат, як кліщ
Кузя мав звичку колупатися в носі
Куники невмотивоване, родове
Лялька вродлива дівчина

Майор часто розповідає про службу в армії, про майора
Мак у чоловіка червоне обличчя
Окунінчик мешкає на вулиці Окунинка
Пепс хлопець часто купує пепсі-колу
Пєто за власним іменем Петро
Порхавка повна жінка
Світоч за власним прізвищем Світач
Сікорка за його прізвищем Сікорський
Суша худа дівчина
Шнурик ходив слідом за старшими

Прізвиська мешканців с. Смоляри

Багновий мешкає на хуторі Багно
Бальон надувну кульку називав *бальон*
Виходь невмотивоване, чоловіче
Галючка родом із с. Галина Воля
Грудій плечистий чоловік
Гусь у хлопця довга шия
Жаба носить одяг зеленого кольору
Жидок хитрий і лінивий чоловік
Заїчик за його прізвищем Заєць
Індій насуплений, як індик
Качка за прізвищем чоловіка Селих (селих 'качур')

Кісля у хлопця «кислий» вираз обличчя
Комірник чоловік, жінка якого працювала комірником
Куркуль має сільськогосподарську техніку
Лисий лисий чоловік
Люшадь надмірно працелюбний чоловік
Люпчин за іменем матері Любов
Німиць мовчазний чоловік
Пєля за власним іменем Петро
Пірорама замість [л] вимовляв [р]
Пошталійон за професією матері
Руский говорить з російським акцентом

Саша-Діма за іменами – офіційним і хресним
Сухостій висока і худа дівчина
Хартон за іменем батька Харитон

Шикідім наспівував «Ой, мамо, шикидим...»
ЮС назва-аббревіація (Юхимук Сергій)

УДК 81'38=161.2

Богдана Стельмах

ЗВЕРТАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МОВНОГО ЕТИКЕТУ У ТВОРЧОСТІ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО

У статті йдеться про особливість використання А. Кримським у власне авторській і перекладній поезії, прозових творах, епістолярії звертань – традиційних для українців, запозичених в інших народів та індивідуально-авторських.

Ключові слова: звертання, картина світу, поетичний твір, прозовий текст, епістолярна спадщина, мовна картина світу, національне світосприйняття.

Постановка наукової проблеми та її значення. Мова народу – це втілення його світосприйняття й духовних надбань у слові, це вербальне відображення настроїв, думок, відчуттів, стосунків між членами спільноти, своєрідний енергетичний код нації. Індивід, суспільство і слово є нероздільними складовими елементами загально-національної картини світу і водночас відображенням мовної культури народу, яка знаходить вияв у безпосередньому спілкуванні, народній творчості, художніх і наукових текстах, діловому та приватному листуванні тощо.

Розвиваючись, суспільство вибудовує певні правила та норми спілкування, які з роками закріплюються в поведінкових моделях і мовних формулах звертання, прохання, подяки, побажання, привітання, запрошення тощо і залежать, зокрема, від соціальних ролей і статусу індивідів, життєвих обставин, рівня інтелекту й стосунків між комунікантами.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Одним із найважливіших елементів мовного етикету, який не лише допомагає налагодити контакт між комунікантами, а й засвідчує рівень взаємин між ними, є звертання. Вивченню його структурних, семантичних, стилістичних і комунікативних особливостей присвятили свої праці українські й іноземні лінгвісти, зокрема – Н. Арват («К вопросу о культуре речевого общения (обращение)» [1]), В. Русанівський («Єдиний мовно-